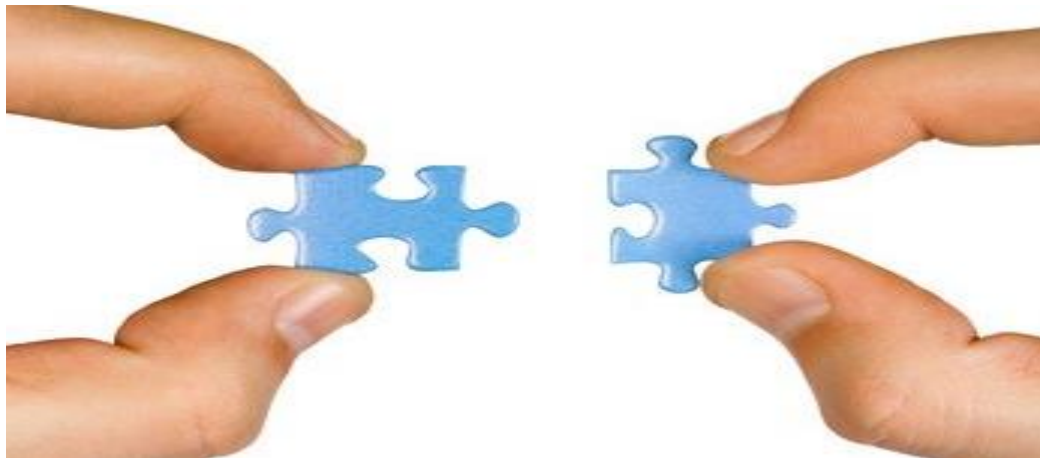

Νεοελληνική Γλώσσα Β' Γυμνασίου

Ενότητα 2-Είδη των Συνθέτων

Σύνθεση ονομάζεται η διαδικασία σχηματισμού μιας νέας λέξης από δύο ή περισσότερες άλλες λέξεις.

- ✓ Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται για να συνθέσουν τη νέα λέξη λέγονται **συνθετικά**.
- ✓ Το πρώτο μέρος της νέας λέξης λέγεται **πρώτο (α') συνθετικό** και το δεύτερο μέρος **δεύτερο (β') συνθετικό**.
- ✓ Η νέα λέξη που σχηματίζεται με τη διαδικασία της σύνθεσης ονομάζεται **σύνθετη λέξη ή σύνθετο**.

π.χ: κρασί + ποτήρι = κρασοπότηρο

↓
↓
↓

α' συνθετικό
β' συνθετικό
σύνθετη λέξη ή σύνθετο

Τα σύνθετα χωρίζονται σε κατηγορίες ανάλογα με **τη σχέση του πρώτου με το δεύτερο συνθετικό**. Ειδικότερα, διακρίνονται σε (είδη συνθέτων):

α. Παρατακτικά: τα δύο συνθετικά **παρατάσσονται** το ένα δίπλα στο άλλο. Τα αναγνωρίζουμε, εάν μπορούμε να συνδέσουμε τα δύο συνθετικά με το «και».

ΠΡΟΣΟΧΗ: Το α' και β' συνθετικό των παρατακτικών συνθέτων ανήκουν στην ίδια γραμματική κατηγορία, π.χ.

Γραμματική Κατηγορία	α' συν.		β' συν.	σύνθετο
ουσ. + ουσ.	ψωμί	+	τυρί	→ ψωμοτύρι (ψωμί και τυρί)
επίθ. + επίθ.	άσπρος	+	μαύρος	→ ασπρόμαυρος (άσπρος και μαύρος)
ρήμα + ρήμα	πηγαίνω	+	έρχομαι	→ πηγαينوέρχομαι (πηγαίνω και έρχομαι)
επίρρ. + επίρρ.	νότια	+	δυτικά	→ νοτιοδυτικά (νότια και δυτικά)

β. Προσδιοριστικά: Το πρώτο συνθετικό (που μπορεί να είναι ουσιαστικό, επίθετο, επίρρημα, πρόθεση) **προσδιορίζει** το δεύτερο, δίνει δηλαδή μια συγκεκριμένη πληροφορία (ένα χαρακτηριστικό) για το δεύτερο συνθετικό.

Γραμματική Κατηγορία	α' συν.		β' συν.	σύνθετο
ουσ. + ουσ.	τυρί	+	πίτα	→ τυρόπιτα (πίτα με τυρί)
επίθ + ουσ.	άγριος	+	χοίρος	→ αγριόχοιρος (άγριος χοίρος)
επίρρ. + ρήμα	σιγά	+	ψιθυρίζω	→ σιγοψιθυρίζω (ψιθυρίζω σιγά)

Αρκετές φορές (αλλά όχι πάντα) μπορούν να αποδοθούν με τη φράση «εκείνος που είναι».

Παραδείγματα:	
ελαφρόπετρα	πέτρα που είναι ελαφριά
πικραμύγδαλο	αμύγδαλο που είναι πικρό
χαμόκλαδο	κλαδί που είναι χαμηλά

γ. Κτητικά: αναλύονται με τη φράση «εκείνος που έχει....» και συνήθως σχηματίζονται με επίθετο + ουσιαστικό.

Γραμματική Κατηγορία	α' συν.		β' συν.	σύνθετο
επίθ + ουσ.	καλός	+	καρδιά	καλόκαρδος (εκείνος που έχει καλή καρδιά)
επίθ + ουσ.	γαλανός	+	μάτια	γαλανομάτης (εκείνος που έχει γαλάζια μάτια)
επίθ + ουσ.	μεγάλος	+	σώμα	μεγαλόσωμος (εκείνος που έχει μεγάλο σώμα)

δ. Αντικειμενικά. Σ' αυτά το ένα συνθετικό είναι ρήμα και το άλλο λειτουργεί σαν αντικείμενο του ρήματος.

Γραμματική Κατηγορία	α' συν.		β' συν.	σύνθετο
Ουσ. + ρήμα	χαρτιά	+	παίζω	χαρτοπαίκτης (τι παίζω; = χαρτιά)
Ουσ. + ρήμα	χόρτα	+	τρώω	χορτοφάγος (τι τρώω; = χόρτα)
Ουσ. + ρήμα	διήγημα	+	γράφω	διηγηματογράφος (τι γράφω; διήγημα)
Ουσ. + ρήμα	άνεμος		δείχνω	ανεμοδείκτης (τι δείχνει; τον άνεμο)

Όταν το ένα συνθετικό είναι ουσιαστικό και το άλλο ρήμα, το ουσιαστικό μπορεί επίσης να λειτουργεί ως υποκείμενο του ρήματος:
π.χ. ηλιοβασίλεμα (ο ήλιος βασιλεύει)

Η μορφή των συνθέτων: το συνδετικό φωνήεν

Συνδετικό φωνήεν ονομάζεται το -ο- που εμφανίζεται ανάμεσα στο θέμα του α' συνθετικού (όταν αυτό είναι κλιτό) και στο β' συνθετικό (όταν αυτό αρχίζει από σύμφωνο)

π.χ. στομάχι + πόνος = στοχόπονος,
 τσίχλα + φούσκα = τσιχλόφουσκα,
 σιγά + τραγουδώ = σιγστραγουδώ,
 μικρή + μεγάλη = μικρομέγαλη,

- Όταν το πρώτο συνθετικό είναι επίθετο σε -ύς διατηρείται συνήθως το -υ- .

π.χ. βαθύς + πλούτος = βαθύπλουτος,
 βαρύς + χειμώνας = βαρυχειμωνιά,
 πολύς + γλώσσα = πολύγλωσσος

- Όταν το β' συνθετικό αρχίζει από φωνήεν (κυρίως α ή ο), συνήθως το συνδετικό -ο- δεν εμφανίζεται

π.χ. άγριος + άνθρωπος = αγριοάνθρωπος > αγριανθρωπος
 κάρβουνο + αποθήκη = καρβουνοαποθήκη > καρβουναποθήκη
 γλυκός + ανάλατος = γλυκοανάλατος > γλυκανάλατος

- Εξάιρεση: Εννοείται ότι το συνθετικό φωνήεν **ο** δε χάνεται πάντα· υπάρχουν και αρκετές περιπτώσεις όπου διατηρείται,

π.χ. βόρειος + ανατολικός = βορειοανατολικός
 μεγάλος + αστός = μεγαλοαστός

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α. Να σημειώσετε με ένα Χ σε ποια κατηγορία συνθέτων ανήκουν τα σύνθετα του παρακάτω πίνακα.

	Παρατακτικά	Προσδιοριστικά	Κτητικά	Αντικειμενικά
σκληρόκαρδος				
κτηνοτρόφος				
αγριολούλουδο				
τρεμοσβήνω				
λαχανόκηπος				
καλότυχος				
χορτοφάγος				
φτωχόσπιτο				
γλυκόξινος				
στριφογουρίζω				
μεγαλόσωμος				
αγγειοπλάστης				
αετοφωλιά				
χαμηλόφωνος				

Β. Να δημιουργήσετε σύνθετες λέξεις με τα παρακάτω ζεύγη λέξεων, προσέχοντας σε ποιες περιπτώσεις χρειάζεται το συνδετικό φωνήεν – ο – .

ανάβω + σβήνω:
 σιγά + μιλώ:
 ζάχαρη + πλάθω:
 διάστημα + άνθρωπος:
 μεγάλος + έμπορος:
 νύχτα + πουλί:
 ελαφρύς + πέτρα:

Γ. Να χωρίσετε τις λέξεις στα συνθετικά τους και προσπαθήστε να βρείτε το είδος τους:

Σύνθετη λέξη	Α' συνθετικό	Β' συνθετικό	Είδος
καλόκαρδος			
κτηνοτρόφος			
χαρτοπαίκτης			
ψηλόλιγνος			
ασπρομάλλης			
πεζογράφος			
σημαιοφόρος			
ψηλομούτης			
φαγοπότι			
βιβλιοπώλης			

Δ. Να σχηματίσετε σύνθετα με τις παρακάτω λέξεις και να προσπαθήσετε να βρείτε το είδος τους:

Α' συνθετικό	Β' συνθετικό	Σύνθετη λέξη	Είδος
άγρια	λουλούδια		
ημέρα	μήνας		
σπίτι	νοικοκυρά		
ήλιος	βασίλεμα		
καστανιά	χώμα		
καστανός	μάτι		
μπαίνω	βγαίνω		
όλη	μέρα		
σύνταξη	έχω		

Ε. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΝΟΙΑΣ	ΣΥΝΘΕΤΗ ΛΕΞΗ	ΕΙΔΟΣ ΣΥΝΘΕΤΟΥ
1. Πλοίο που χρησιμοποιείται για το σπάσιμο (θραύση) των πάγων	παγοθραυστικό	αντικειμενικό
2. Άνθρωπος με διαφορετική θρησκεία		
3. Σπίτι με 2 ορόφους		

4. Έχει προσόντα		
5. Κόβει κι απ' τις 2 πλευρές		
6. Έχει ωραία (καλή) φωνή		
7. Μισεί τις γυναίκες		
8. Λάδι και λεμόνι		
9. Μιλά πολλές γλώσσες		
10. Ασχολείται με την εξόρυξη μετάλλων		
11. Του αρέσει να παίζει χαρτιά		
12. Τραγουδώ σιγά		

Στ. Αντικαταστήστε τις υπογραμμισμένες λέξεις με σύνθετα.

1. Εργαζόταν μέρες και νύχτες. -----
2. Ο μαϊστρος είναι άνεμος βόρειος και δυτικός.-----
3. Έμπαινε και έβγαινε σκεφτικός.-----
4. Το σπίτι του βρισκόταν νότια και δυτικά.-----

Ζ. Να αντικαταστήσετε τις λέξεις των παρενθέσεων με σύνθετες.

1. Το (βασίλεμα του ήλιου) ----- τον βρήκε στο εργαστήρι.
2. Οι κάμποι γέμισαν (άγρια λουλούδια) -----.
3. Ο δρόμος είναι (στρωμένος με λίθους) -----.
4. (Περπατούσε σιγά) ----- και σταματούσε στις βιτρίνες.
5. Τα κεντήματα που αγόρασε είχαν μεγάλη αξία, γιατί ήταν (καμωμένα – ποιώ με το χέρι – χειρ) -----.
6. Όταν τον (είδα ξανά) ----- φαινόταν αγνώριστος.
7. Ο αδερφός του είναι (αυτός που έχει πράσινα μάτια) -----.
8. Το (χώμα της καστανιάς) ----- είναι πολύ καλό για τα λουλούδια.
9. Το πολίτευμα στο οποίο έχει τη δύναμη (κράτος) ο λαός (δήμος) λέγεται -----.
10. Ο Όμηρος παρουσιάζει την αυγή (να έχει ρόδινα δάχτυλα) -----.
11. Αυτός (έχει κακούς τρόπους) είναι -----.

Η. Να συμπληρώσετε τα κενά με τις σύνθετες λέξεις:

- Πώς λέγεται.....

1. Αυτός που κλέβει (συλώ) ιερά: -----.
2. Όποιος πουλά βιβλία: -----.
3. Αυτός έχασε άσκοπα τη μέρα του: -----.
4. Ο τεχνίτης που φτιάχνει (ποιώ) έπιπλα: -----.
5. Το ζώο που τρώει (έφαγε) τα μυρμήγκια: -----.
6. Αυτός που άρχει του πλοίου (ναυς): -----.
7. Αυτός που θέτει τους νόμους: -----.